

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาความหลากหลายของพันธุ์พืชสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2556 – 30 เมษายน 2556 โดยการวางแผนสำรวจศึกษาสังคมพืชสมุนไพร การสัมภาษณ์เชิงลึกหมอยาท้องถิ่น และสัมภาษณ์การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรจากประชาชนทั่วไป ได้ผลการศึกษาคือสำรวจพบพืชสมุนไพรในพื้นที่ จำนวน 65 ชนิด (species) 20 วงศ์ (family) โดยมีรายละเอียดดังนี้

สังคมพืชสมุนไพรในป่าอำเภอเดิมบางนางบวช

จากการวางแผนศึกษาชั่วคราวเพื่อศึกษาชนิด ค่าตรวจความสำคัญของพันธุ์ไม้ และตรวจความหลากหลายของพันธุ์ไม้ ปรากฏผลการศึกษาดังนี้

สภาพป่า

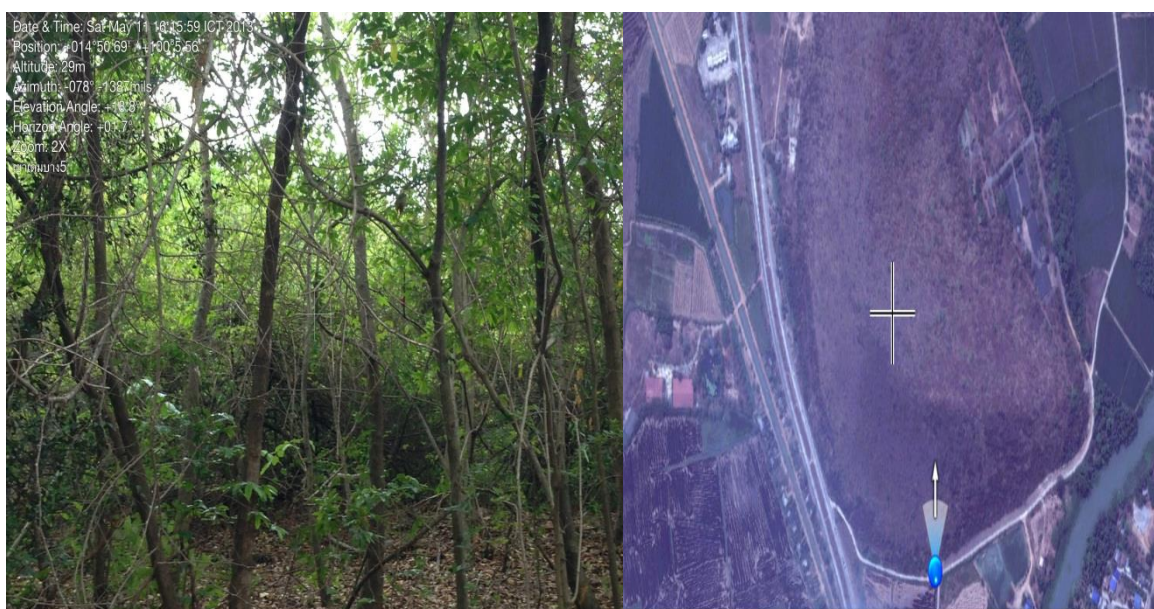
ป่าในอำเภอเดิมบางนางบวช เป็นพื้นที่ที่อยู่ในตำบลเขาพระ มีเนื้อที่ประมาณ 25 ไร่ อยู่ติดลำน้ำท่าจีน ทำให้สภาพป่าเป็นป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) มีไม้ป่าขึ้นกระจายทั่วพื้นที่ว่าง (Gap) โดยเฉพาะ บริเวณนี้มีไม้ยืนต้นหลายชนิดขึ้นอยู่ เช่น พยอมยางเหียง มะค่าแต้ แสมสาร เป็นต้น มีพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่มีขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับอก (DBH) ไม่เกิน 20 เซนติเมตร จากการวางแผนศึกษาพบชนิดพันธุ์ไม้ทั้งหมด 65 ชนิด

ภาพที่ 4.1 สภาพป่าไม้ในเขตอำเภอเดิมบางนางบวช

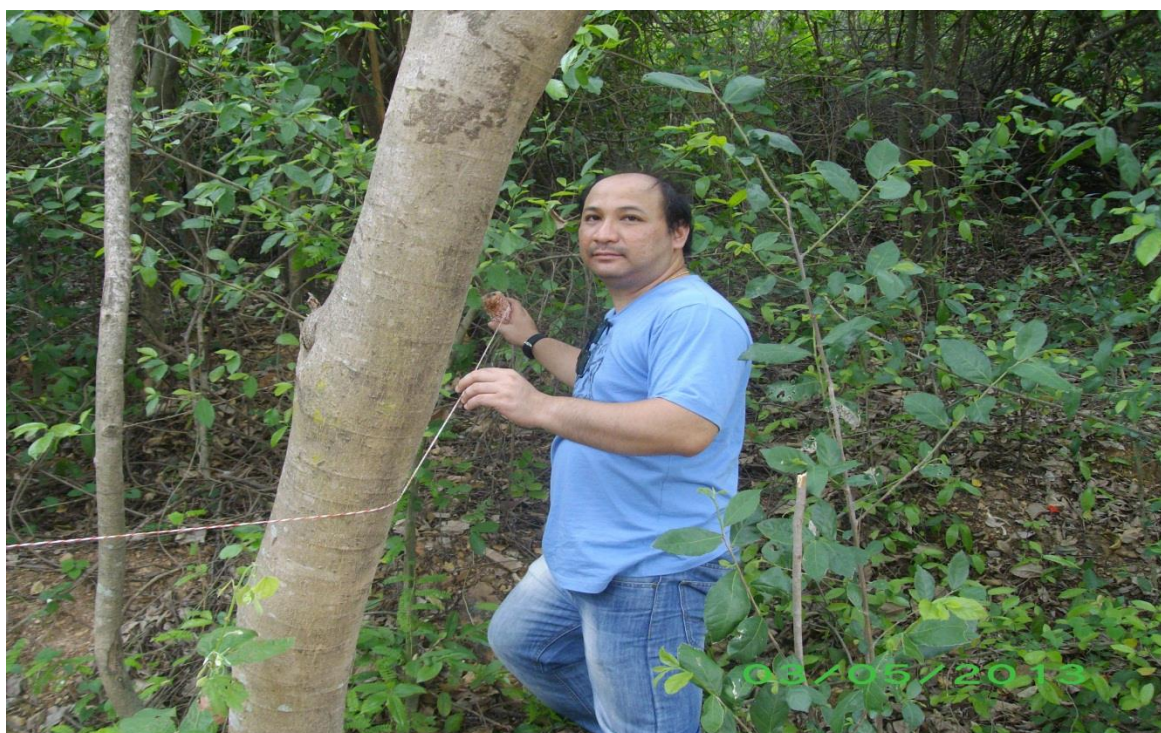
ภาพที่ 4.2 สภาพป่าไม้ในบริเวณเขาพระ

ภาพที่ 4.3 พิกัดตำแหน่ง ความสูงและมุมของพรรณไม้

ภาพที่ 4.4 การวัดความกว้างของลำต้น

ภาพที่ 4.5 การตีแปลงวัดความหลากหลายของพันธุ์ไม้ขนาด 4 x 4 เมตร

ค่าตวรรษนึความสำคัญของพันธุ์ไม้

เป็นค่าการแสดงออกของไม้แต่ละชนิดในส่วนที่สัมพันธ์กับไม้อื่น ๆ ในสังคมนั้น พันธุ์ไม้ที่มีค่าตวรรษนึความสำคัญสูงย่อมแสดงว่ามีการแสดงออกในสังคมนั้นได้ดี จากการวิเคราะห์ข้อมูลนี้เก็บรวบรวมมาโดยการหาค่าความถี่สัมพัทธ์ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ และความเด่นสัมพัทธ์ เพื่อนำมาหาค่าตวรรษนึความสำคัญของไม้ชนิดต่าง ๆ ของไม้ยืนต้น ที่สำรวจในแปลงขนาด 10x10 เมตร พบว่า พะยอมเป็นพันธุ์ไม้เด่นที่สุด มีค่าตวรรษนึความสำคัญ ร้อยละ 61.738 พันธุ์ไม้เด่นรองลงมาที่มีค่าตวรรษนึความสำคัญมากกว่า 10 มีอยู่จำนวน 6 ชนิด ได้แก่ หมี่เหม็น(ร้อยละ 54.539) ยางเหียง (ร้อยละ 54.477) มะดัน (ร้อยละ 32.352) กระเบา (ร้อยละ 13.681) ส่วนพันธุ์ไม้ที่มีความเด่นน้อยที่สุด มีค่าตวรรษนึความสำคัญร้อยละ 0.044 มีอยู่ 1 ชนิด คือ มะพอก

ตารางที่ 4.1 ร้อยละความถี่สัมพัทธ์ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าตวรรษนึความสำคัญของพันธุ์ไม้ที่มีความโตวัดที่ระดับความสูงเพียงอกน้อยกว่า 4.5 เซนติเมตร บริเวณป่า อำเภอดงหลวงนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ลำดับที่	ชนิดพันธุ์	ความเด่นสัมพัทธ์ (%)	ความหนาแน่นสัมพัทธ์ (%)	ความถี่สัมพัทธ์ (%)	ตวรรษนึความสำคัญ (%)
1	ต้นพอง	1.470	2.049	4.000	7.519
2	แดง	0.833	0.410	1.333	2.576
3	ขี้เหล็ก	1.333	0.410	1.333	2.576
4	มะเกลือ	1.711	3.279	5.333	10.323
5	กะเบา	4.249	4.098	5.333	13.681
6	กระโดน	1.358	0.820	1.333	3.509
7	กะทุมโคก	0.176	0.410	1.333	1.919
8	กางขี้มด	0.850	0.820	1.333	3.003
9	หว่า	0.165	0.410	1.333	1.908
10	หมี่เหม็น	11.855	13.930	21.340	54.539
11	เหมือดดง	0.088	0.410	1.333	1.832
12	รักขาว	0.287	0.820	1.333	2.440
13	ยางนา	0.410	1.230	1.333	2.973
14	ยางเหียง	23.936	22.541	8.000	54.477
15	กำแพงเจ็ดชั้น	0.187	0.410	1.333	1.930

ตารางที่ 4.1 ร้อยละความถี่สัมพัทธ์ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนี
ความสำคัญของพันธุ์ไม้ที่มีความโตวัดที่ระดับความสูงเพียงออกน้อยกว่า 4.5
เซนติเมตร บริเวณป่า อำเภอบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี (ต่อ)

ลำดับที่	ชนิดพันธุ์	ความเด่น สัมพัทธ์ (%)	ความ หนาแน่น สัมพัทธ์ (%)	ความถี่ สัมพัทธ์ (%)	ดัชนี ความสำคัญ (%)
16	มะพอก	2.757	2.869	1.333	0.044
17	มะดัน	9.806	17.213	5.333	32.352
18	มะค่าแต้	1.200	0.820	2.667	4.687
19	พะยอม	31.705	18.033	12.000	61.738
20	เหมือดจี้	0.944	2.049	5.333	8.326
21	ฝ้ายน้ำ	0.097	0.410	1.333	1.840
22	นนทรี	0.114	0.410	1.333	1.857
23	ติ้วขาว	0.622	1.230	1.333	3.185
24	ติ้วเกลี้ยง	0.668	1.639	4.000	6.308
25	หว่าชี่กวาง	0.093	0.410	1.333	1.836
26	ชมพู่ทาม	0.844	1.230	4.000	6.074
27	จิกนา	2.123	1.230	1.333	4.686
28	Unknown	0.119	0.410	1.333	1.862
	รวม	100.00	100.00	100.00	300.00

สำหรับไม้หนุ่ม (Sapling) ไม้พุ่ม (Shrub) ที่มีความสูงเกินกว่า 1.30 เมตร แต่มี
เส้นผ่าศูนย์กลางระดับออกน้อยกว่า 4.5 เซนติเมตร จากศึกษาโดยการวางแปลงขนาด 4x4 เมตร ได้
วิเคราะห์ร้อยละความถี่สัมพัทธ์ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ เช่นเดียวกับไม้ยืนต้น
พบว่า มะค่า เป็นพันธุ์ไม้เด่นที่สุด มีค่าดัชนีความสำคัญ ร้อยละ 54.308 พันธุ์ไม้เด่นรองลงมา
มีค่าดัชนีความสำคัญ ร้อยละ 44.689 คือ เสี้ยว ส่วนดัชนีความสำคัญที่มีค่าร้อยละ 35 ขึ้นไป
มีอยู่ 3 ชนิด คือ พะยอม หว่าและฝ้ายน้ำ มีดัชนีความสำคัญเท่ากับ 35.097, 35.077 และ
35.070 ตามลำดับ ส่วนพันธุ์ไม้ที่มีค่าดัชนีความสำคัญน้อยที่สุด คือ ลำตวน มีค่าดัชนี
ความสำคัญเท่ากับ ร้อยละ 3.150

ตารางที่ 4.2 ร้อยละความถี่สัมพัทธ์ ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญของพันธุ์ไม้ ที่มีความโตวัดที่ระดับความสูงเพียงงอกน้อยกว่า 4.5 เซนติเมตร บริเวณป่า อําเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ลำดับที่	ชนิดพันธุ์	ความเด่นสัมพัทธ์ (%)	ความหนาแน่นสัมพัทธ์ (%)	ความถี่สัมพัทธ์ (%)	ดัชนีความสำคัญ (%)
1	เสี้ยว	13.704	15.333	15.652	44.689
2	มะห้	0.529	1.333	2.446	54.308
3	กะเบา	1.587	12.667	12.293	6.547
4	พะยอม	2.646	14.000	18.451	35.097
5	เหมือดจี้	14.762	17.001	14.402	27.164
6	ฝ้ายน้ำ	14.762	15.667	13.641	35.070
7	หว่า	12.646	4.000	8.451	35.077
8	มะดัน	13.704	5.333	6.424	32.461
9	ลำดวน	1.529	1.333	0.278	3.150
10	หว่าซี่กวาง	0.529	1.333	0.337	4.134
11	กล้วยค่าง	12.766	4.000	1.446	7.362
12	ดิวเกลี้ยง	9.704	5.333	5.652	10.689
13	ปอพราน	1.132	2.667	0.527	4.252
	รวม	100.00	100.00	100.00	300.00

การศึกษาไม้พื้นล่าง (Undergrowth) ลูกไม้ (Seedling) โดยการวางแผนศึกษาชั่วคราว ขนาด 1x1 เมตร วิเคราะห์ค่าความหนาแน่น ความถี่ พบว่า หญ้า มีความหนาแน่นมากที่สุด 12 ต้นต่อตารางเมตร รองลงมา คือ เหมือดจี้ มีความหนาแน่น 3.280 ต้นต่อตารางเมตร พันธุ์ไม้ที่มีความหนาแน่นน้อยที่สุด มีความหนาแน่นเพียง 0.04 ต้นต่อตารางเมตร มีจำนวน 3 ชนิด คือ กระตอมหมู กันเกราและบะตองตึก สำหรับความถี่สามารถบอกการกระจายของพันธุ์ไม้ พบว่า เหมือดจี้ มีค่าความถี่มากที่สุด ร้อยละ 44 รองลงมามีพันธุ์ไม้ 3 ชนิด คือ หูลิง โปรงกัวและโพงพาง พบร้อยละ 20 พันธุ์ไม้ที่มีการกระจายน้อยที่สุด เพียง ร้อยละ 4 มีจำนวน 7 ชนิด ได้แก่ บะตองตึก กระตอมหมู กันเกรา หญ้า ยอเนี้ย พะยอม และตะไคล

ตารางที่ 4.3 ความหนาแน่น ความถี่ของไม้พื้นล่าง ลูกไม้ บริเวณป่า อำเภอดำรงนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ลำดับที่	ชนิดพันธุ์ไม้	ความหนาแน่น (ต้นต่อตารางเมตร)	ความถี่ (%)
1	กระท่อมหนู	0.040	4.000
2	ช่อย	0.560	8.000
3	กันเกรา	0.040	4.000
4	กำแพงเจ็ดชั้น	0.680	20.000
5	เหมือดจี้	3.280	44.000
6	พะยอม	0.560	4.000
7	ยอเปี้ย	0.120	4.000
8	หญ้า	12.000	4.000
9	หูลิง	0.560	20.000
10	โปรงก๊ว	0.560	20.000
11	ตะไทร	0.120	4.000
12	หญ้าแฝก	1.960	8.000
13	บะดองตีก	0.040	4.000
14	เข้	0.280	16.000
15	เสียว	0.320	8.000
16	โพงพาง	0.560	20.000
	รวม	21.680	192.000

ค่าดัชนีความหลากหลายของพันธุ์พืช

การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องของความหลากหลายของไม้ยืนต้นใช้สมการของ Shannon-Weiner พบว่าป่าในบริเวณอำเภอดำรงนางบวช ซึ่งประกอบด้วยไม้ยืนต้น จำนวน 28 ชนิด มีค่าดัชนีความหลากหลายของพันธุ์พืชเท่ากับ 1.080 ซึ่งเป็นค่าที่ค่อนข้างน้อย แสดงให้เห็นว่าในอำเภอดำรงนางบวช มีจำนวนพันธุ์พืชไม่มาก มีความแปรผันในเรื่องของพันธุ์พืชในเกณฑ์ต่ำ

การสำรวจพืชสมุนไพรในบริเวณป่า อำเภอดงหลวงนางบวช

จากการสำรวจพืชสมุนไพรในป่า บริเวณอำเภอดงหลวงนางบวช พบว่า มีพืชสมุนไพร จำนวน 13 วงศ์ (family) 20 ชนิด (species) ที่ชุมชนเก็บมาใช้ประโยชน์เป็นยาบำบัดโรค และบำรุงร่างกายให้แข็งแรง ซึ่งสามารถขยายพันธุ์ได้ง่ายและมีศักยภาพที่จะพัฒนาเพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจในระดับชุมชน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 4.4 รายชื่อและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในบริเวณป่า อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	วงศ์/ชื่อพฤกษศาสตร์	การใช้ประโยชน์
1	บุก	Araceae/ <i>Amorphophallus campanulatus</i>	หัวกินลดความอ้วน ควบคุมระดับน้ำตาลในผู้ป่วยโรคเบาหวาน
2	ผักหนาม	<i>Lasia spinosa</i>	ลำต้นแก้ไอ ขับเสมหะ ต้มน้ำอาบแก้คันที่เกิดจากโรคผิวหนัง เหือด หัดและใช้ออกผื่น ใบแก้ปวดท้อง ใบและก้านสดมีสารไฮโดรเจนไซยาไนด์ซึ่งเป็นพิษ ควรต้มหรือดองก่อนใช้เป็นอาหาร
3	หัวใจจ๊กจั่น	Asclepiadaceae / <i>Hoya Kerrii</i>	แก้ริดสีดวงลำไส้
4	สาบเสือ	Asteraceae/ <i>Chromolaena odorata</i>	ใบใช้ห้ามเลือดและเป็นยาฆ่าแมลง
5	โตไม่รู้ล้ม	<i>Elephantopus scaber</i>	ใบต้มน้ำกินเป็นยาขับพยาธิไส้เดือน ขับปัสสาวะ กระตุ้นกำหนด ใบและรากเป็นยาคุมกำเนิดและยาบำรุงสำหรับหญิงหลังคลอด แก้ไอ

ตารางที่ 4.4 รายชื่อและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในบริเวณป่า อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	วงศ์/ชื่อพฤกษศาสตร์	การใช้ประโยชน์
6	เอื้องหมายนา	Costaceae/ <i>Costus speciosus</i>	ใช้เหง้าแห้ง 3-6 กรัม ต้มน้ำกินหรือตำกับเนื้อสัตว์กิน ใช้สำหรับภายนอก ต้มเอาแต่น้ำชะล้าง หรือตำพอก เหง้ามีรสขม เย็นจัด แต่มีพิษ ใช้เป็นยาขับปัสสาวะ รักษาอาการบวมน้ำ สตรีตกขาวและโรคติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะ แผลอักเสบบวมมีหนอง สะพวยาธิและทำให้แห้ง
7	ผักข้าว	Cucurbitaceae/ <i>Momordica cochinchinensis</i>	รากแก้ไข้ สะพ้อ แก้ผมร่วน เมล็ดบำรุงปอด แก้ริดสีดวงทวาร แก้ไอ รักษาวัณโรค ใบสดตำพอกฝี เข้ายาเขียว
8	แห้วหมู	Cyperaceae/ <i>Cyperus rotundus</i>	หัวใต้ดินใช้เป็นยาบำรุงหัวใจ ขับเหงื่อและขับปัสสาวะ การทดลองในสัตว์พบสารที่มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ลดไข้ ลดความดันโลหิตและลดการอักเสบ ซึ่งเชื่อว่าเกิดจาก 2-cyperone นอกจากนี้พบฤทธิ์ยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อมาลาเรียชนิดพลาสโมเดียมในหลอดทดลองด้วย

ตารางที่ 4.4 รายชื่อและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในบริเวณป่า อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	วงศ์/ชื่อพฤกษศาสตร์	การใช้ประโยชน์
9	กลอย	Dioscoreaceae/ <i>Dioscorea hispida</i>	หัวใต้ดินแก้เถาตาน (อาการแข็งเป็นลัมในท้อง) หุงเป็นน้ำมันใส่แผลกัดผ้า กัดหนอง หัวใต้ดินมีสารพิษหลายชนิดที่ทำให้เกิดอาการเมา เช่น dioscorine ผู้ป่วยจะมีอาการใจสั่น วิงเวียน คั่นคออาเจียน เหงื่อออก ตาพร่า เป็นลม ปฐมพยาบาลโดยรีบทำให้อาเจียนนำส่งโรงพยาบาลโดยเร็ว
10	ลูกใต้ใบ	Euphorbiaceae/ <i>Phyllanthus amarus</i>	ใช้ทั้งต้นแก้ไข้ รักษาโรคผิวหนัง ทวาร กามโรค ปวดท้อง ดีซ่าน ท้องเสียและบิด ใบอ่อนแก้ไข้สำหรับเด็ก การทดลองในสัตว์พบว่า มีฤทธิ์ลดไข้ ขับปัสสาวะและลดความดันโลหิตได้เล็กน้อย การวิจัยในประเทศอินเดียพบว่า สามารถรักษาโรคตับอักเสบชนิดบีได้แต่การวิจัยกับผู้ป่วยในไทยให้ผลรักษาเพียงร้อยละ 5-6 เท่านั้น
11	น้านมราชสีห์	<i>Euphorbia hirta</i>	ทั้งต้นใช้แก้ไข้จับสั่น ท้องร่วง บิด ทาแก้อักเสบ ผื่นคัน รักษาโรคผิวหนัง น้ำหนวก ยางใช้ทาแก้คัน

ตารางที่ 4.4 รายชื่อและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในบริเวณป่า อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	วงศ์/ชื่อพฤกษศาสตร์	การใช้ประโยชน์
12	ย่านาง	Menispermaceae/ <i>Tiliacora triandra</i>	ใช้รากต้มน้ำดื่มเป็นยาแก้ไข้ทุกชนิด
13	หน้าดดหมา	Rubiaceae/ Paederia <i>pilifera</i>	รากผสมเหง้าไพล ต้มน้ำดื่มแก้ท้องอืด
14	รางจืด	Thunbergiaceae/ <i>Thunbergia laurifolia</i>	น้ำคั้นใบสดแก้ไข้ ถอนพิษ
15	กระชายป่า	Zingiberaceae/ <i>Boesenbergia pandurata</i>	รากมีกลิ่นหอมฉุน รสชาติเผ็ดร้อนใช้ประกอบอาหาร
16	กระเจียว	<i>Curcuma sessilis</i>	ดอกอ่อนรับประทานเป็นผัก ลวกจิ้มน้ำพริก
17	ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i>	เหง้าแก้ท้องร่วง อาเจียน แก้ไข้ ผสมในยาระบายเพื่อให้มีฤทธิ์ระบายน้อยลง สมานแผล
18	เร่ว	<i>Zingiber</i>	กาบใบรับประทานสด หรือต้มน้ำพริก
19	ไพล	<i>Zingiber montanum</i>	ใช้เหง้าเป็นยา ขับประจำเดือน มีฤทธิ์ระบายอ่อนๆ แก้บิด สมานลำไส้ยาภายนอก ใช้เหล้าสดฝนทาแก้เคล็ด ขัด ยอก ฟก บวม เส้นตึง เมื่อยขบ เหน็บชา สมานแผล

ตารางที่ 4.4 รายชื่อและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในบริเวณป่า อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	วงศ์/ชื่อพฤกษศาสตร์	การใช้ประโยชน์
20	กระเทียม	Zingiber zerumbet	ลำต้นแก้เบื่ออาหาร ดอกแก้ไอเรื้อรัง ใบเป็นยาใช้ขับเลือด เน่าในเรือนไฟ นำมาต้มเอาน้ำดื่มกินเหง้าเป็นยาขับลม แก้ ท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียดปวดท้อง บำรุงธาตุ ขับปัสสาวะ เสมหะเป็นพิษ และบำรุงน้ำมัน โดยการนำหัวหรือเหง้าสด ประมาณ 2 หัว ปิ้งไฟแล้วนำมาฝน ผสมกับน้ำปูนใสประมาณครึ่งแก้วแล้วใช้น้ำดื่ม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้พืชสมุนไพร

ในอดีตการสาธารณสุขของประเทศยังไม่เจริญเท่าที่ควร เมื่อชาวบ้านมีอาการเจ็บป่วย จึงใช้พืชสมุนไพรในการรักษา โดยการเข้าไปหาหมอหาท้องถิ่นให้ช่วยรักษาให้ หมอหาในอดีต จึงมีความสำคัญในชุมชนมาก ได้รับการยกย่องนับถือจากคนในชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิง ลึกหมอหา

ท้องถิ่น จำนวน 15 คนเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) มีรายละเอียดของผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การศึกษาด้านการใช้พืชสมุนไพร

การศึกษาของหมอยานั้นได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัว โดยพ่อเป็นหมอยาผู้มีความรู้เรื่องพืชสมุนไพรจะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ตั้งแต่เมื่อครั้งเป็นเด็ก อายุประมาณ 7-10 ปี โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติ เมื่อเข้าไปในป่าพบต้นพืชสมุนไพร พร้อมทั้งอธิบายสรรพคุณของพืชสมุนไพร

2. การเก็บพืชสมุนไพร

แหล่งเก็บพืชสมุนไพรที่สำคัญของชุมชน คือป่าบริเวณอำเภอดงหลวงนางบวช เนื่องจากเป็นป่าที่อยู่ใกล้หมู่บ้านและเป็นแหล่งพืชสมุนไพร แต่บางครั้งต้องไปเก็บจากที่อื่นบ้าง การเก็บพืชสมุนไพร เมื่อเจอต้นพืชสมุนไพรที่ต้องการ ก็ทำการขุด หรือตัด ไปใช้ได้ทันที การเก็บพืชสมุนไพรชนิดนั้น ขึ้นอยู่กับว่าจะนำไปรักษาโรคใด หมอหาจะไปหาพืชสมุนไพรเมื่อมีคนเจ็บป่วยไปหาและให้ช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยให้ พืชสมุนไพรที่ใช้ส่วนมากเป็นส่วนลำต้น แก่น และรากเมื่อเก็บพืชสมุนไพรมาแล้ว หมอหาจะทำการผ่าเอาเปลือกออกแล้วตากแดดให้แห้ง ยกเว้นยาบางตำหรับที่ต้องใช้สด ๆ ก็จะนำไปใช้เลย

ภาพที่ 4.6 พืชสมุนไพรตากแห้ง

3. การใช้พืชสมุนไพรในการรักษาโรค หรือบำรุงร่างกาย

เมื่อมีผู้ป่วยไปหาหมอยาลำดับแรกคือการวินิจฉัยโรค โดยหมอยาจะใช้ประสบการณ์ที่เคยเห็นมา สำหรับวิธีการรักษามีอยู่ 4 วิธีด้วยกันคือ การทาหรือพอก การนำพืชสมุนไพรไปต้ม ต้ม การอบไอน้ำที่ทำได้ง่าย ๆ โดยการนำพืชสมุนไพรใส่ในหม้อต้มให้เดือด แล้วเอาผ้าขาวชุบน้ำคลุมผู้ป่วยและหม้อยาเพื่อให้ผู้ป่วยได้สูดไอระเหยจากหม้อต้มยา และการเป่ารักษาอาการป่วย ควบคู่กับการใช้พืชสมุนไพร

ภาพที่ 4.7 การต้มสมุนไพรเพื่อนำมารักษาโรค

4. สูตรยาที่ใช้รักษาโรคต่าง ๆ มีดังนี้

4.1 โรคงูสวัด พืชสมุนไพรที่ใช้ ต้นลำเต็ง

วิธีใช้ นำรากต้นลำเต็ง ฝนกับน้ำขาวข้าว ทาบริเวณที่เป็นแผลเนื่องจากโรคงูสวัด

4.2 โรคริดสีดวงทวาร พืชสมุนไพรที่ใช้ แก่นต้นสต็อกสตีร์ มะพร้าว

วิธีใช้ นำแก่นต้นสต็อกสตีร์ มาผ่าเอาเปลือกออก ตากแดดให้แห้ง จากนั้นต้มรวมกับน้ำมะพร้าวและเนื้อมะพร้าวสุก ต้มน้ำที่ต้มจนกว่าอาการจะบรรเทา

4.3 โรคไต พืชสมุนไพรที่ใช้ ลูกใต้ใบทั้งต้น ยอดยูคาลิปตัส กระเทียม พริกไทย

วิธีใช้ นำลูกใต้ใบทั้งต้น ยอดยูคาลิปตัส มัดด้วยด้ายดำ ใส่กระเทียม พริกไทย พอประมาณ ต้มกับน้ำสะอาด ต้มจนกว่าอาการจะดีขึ้น

4.4 อาการผิคล้ำแดง พืชสมุนไพรที่ใช้ ต้นเซอแต๊ะ

วิธีใช้ นำแก่น หรือรากที่ตากแดดแห้งแล้ว ต้มกับน้ำสะอาด ต้มจนกว่าอาการจะดีขึ้น

4.5 อาการผิวดำแดง พืชสมุนไพรที่ใช้ ยอเถื่อน กระเทียม พริกไทย

วิธีใช้ นำแก่นยอเถื่อน กระเทียม พริกไทย ต้มกับน้ำสะอาดต้มจนกว่าอาการจะดีขึ้น

4.6 อาการผิวดำแดง พืชสมุนไพรที่ใช้ แก่นกระเบา แก่นกระจะ แก่นกระบาปรี

แก่นอังกุดดำ แก่นจะแกง แก่นประเปื่อย แก่นหูลิง กระเทียม พริกไทย

วิธีใช้ นำพืชสมุนไพรต้มรวมกันต้มจนกว่าอาการจะดีขึ้น

4.7 โรคอีสุกอีใส พืชสมุนไพรที่ใช้ ต้นเกลินเดีย กระชาย

วิธีใช้ นำแก่นต้นเกลินเดีย กระชาย แขน้ำ หรือน้ำที่ได้จากการแช่หาผิวหนังที่มีตุ่มอีสุกอีใส

ขึ้น

4.8 โรคพยาธิ พืชสมุนไพรที่ใช้ มะเกลือ

วิธีใช้ นำผลมะเกลือตำใส่พริก กระเทียม เกลือ สามารถปรุงรสให้อร่อยได้ รับประทานเพื่อขับพยาธิ

4.9 โรคไข้จับสั่น พืชสมุนไพรที่ใช้ ต้นเลิงสา

วิธีใช้ นำรากต้มกับน้ำสะอาดต้มจนกว่าอาการไข้จับสั่นจะหาย

4.10 โรคผิวหนัง พืชสมุนไพรที่ใช้ แก่นประดู่ แก่นปันชะลี แก่เตาะเปย แก่นจลิดกระ

เทียม พริกไทย

วิธีใช้ นำพืชสมุนไพรมาต้มรวมกัน ต้มจนกว่าก้อนผิวหนังจะหลุดออกมาหรือน้ำปัสสาวะจึงหยุด

ดื่ม

4.11 แก้กษัยแมงมุม พืชสมุนไพรที่ใช้ ต้นกันตรุก มะนาว

วิธีใช้ ใช้รากต้นกันตรุก รากมะนาว ต้มรวมกันต้มน้ำจนกว่าจะหาย

4.12 โรคตาขโมย พืชสมุนไพรที่ใช้ เปียนแด

วิธีใช้ นำเปลือกเปียนแดปิ้งไฟแล้วแช่น้ำ ให้เด็กที่เป็นตาขโมยดื่มน้ำรักษาอาการตา

ขโมย

4.13 เด็กปวดท้อง พืชสมุนไพรที่ใช้ ใบกระเพรา

วิธีใช้ นำใบกระเพรา ปูนขาว ขยี้ด้วยกัน ทาที่ท้องเด็ก

4.14 โรคตาในเด็ก พืชสมุนไพรที่ใช้ แก่นต้นอุลลอ แก่นต้นอานัน

วิธีใช้ นำแก่นต้นอุลลอ และแก่นต้นอานันร่น้ำ ต้มน้ำที่แช่จนกว่าอาการจะดีขึ้น

4.15 โรคตาในเด็ก พืชสมุนไพรที่ใช้ อ้อยดำ หนาม

วิธีใช้ นำอ้อยดำอังไฟ คั้นน้ำ ใช้หมากฝนกับน้ำอ้อย ให้เด็กดื่ม

4.16 โรคกลากเกลื้อน พืชสมุนไพรที่ใช้ สะเมามสา

วิธีใช้ นำสะเมาพสดทั้งต้น ขยี้ในน้ำปัสสาวะ ทาบริเวณที่เป็นกลากเกลื้อน

4.17 แก้วไข่ ไม่สลาย พืชสมุนไพรที่ใช้ หญ้าเจ้าชู้ กระเทียม พริกไทย

วิธีใช้ นำหญ้าเจ้าชู้ทั้งต้นพันด้วยด้ายดำ ใส่กระเทียม พริกไทย ต้มด้วยน้ำสะอาดดื่มแก้ไข้

4.18 โรคซ้ำใน พืชสมุนไพรที่ใช้ ต้นสะแบง ต้นสิงช้าง

วิธีใช้ นำลำต้นผ่าซีก ต้มกับน้ำสะอาด ดื่มจนกว่าจะหาย

4.19 รักษาแผลสด พืชสมุนไพรที่ใช้ ใผ่

วิธีใช้ ผนลำต้นใผ่เฉพาะส่วนที่เป็นสีเขียว รวมกับกระดูกวัวหรือกระดูกควายที่ต้มแล้ว ตากให้แห้งฝนให้เป็นผง นำผงใผ่และผงกระดูกใส่น้ำเล็กน้อยพอเปียกพอกปิดที่แผลสด

4.20 หูเน่า พืชสมุนไพรที่ใช้ ดัอรกวาน

วิธีใช้ ตัดลำต้นของดัอรกวาน นำน้ำที่ไหลจากลำต้นหยอดในรูหูรักษาอาการหูเน่า

4.21 ขับน้ำนม พืชสมุนไพรที่ใช้ ต้นการะเวก

วิธีใช้ ใช้ลำต้นผ่าซีกต้มกับน้ำสะอาด สตรีหลังคลอดดื่มเพื่อให้มีน้ำนม

4.22 อาการตกเลือด พืชสมุนไพรที่ใช้ ต้นจะแกแสดร อ้อยดำ

วิธีใช้ ใช้ราก ใบต้นจะแกแสดร อ้อยดำ มัดด้วยด้ายดำ 3 จุด แล้วต้มกับน้ำสะอาด ดื่มจนกว่าอาการจะดีขึ้น

4.23 ขับเลือด พืชสมุนไพรที่ใช้ แก่นลำคาวน

วิธีใช้ นำแก่นต้นลำคาวนที่ตากแห้งแล้ว ต้มกับน้ำสะอาดดื่มขับเลือด ขับน้ำคาวปลา

4.24 ขับเลือด ขับน้ำคาวปลา พืชสมุนไพรที่ใช้ กระทุ่มโคก กระเทียม พริกไทย

วิธีใช้ นำเปลือกกระทุ่มโคกใช้เฉพาะผงฝุ่นจากเปลือกใน ด้านที่ติดกับลำต้น ต้มกับกระเทียม พริกไทย ดื่มน้ำที่ต้มเพื่อขับเลือด ขับน้ำคาวปลา

4.25 ขับเลือด พืชสมุนไพรที่ใช้ ตะคร้อ มะขาม กระทุ่มโคก ไพล

วิธีใช้ นำลำต้นตะคร้อ มะขาม กระทุ่มบก ต้มรวมกับหัวไพล ให้สตรีหลังคลอดดื่มขับเลือด

4.26 ต้มบำรุงขณะอยู่ไฟ พืชสมุนไพรที่ใช้ มะขาม ตะคร้อ ตระเมง กระเบา ปีบจรูย อ้อยดำ กระเทียม พริกไทย

วิธีใช้ นำลำต้น กิ่งมะขาม ตะคร้อ ตระเมง กระเบา ปีบ ลำต้นจรูย อ้อยดำ ต้มกับกระเทียม พริกไทย ให้สตรีอยู่ไฟดื่มประมาณ 5 วัน

4.27 แก้กษัย พืชสมุนไพรที่ใช้ รากต้นปุงกี รากต้นตระนุเมงเป้งโกย รากต้นบายกะดัง รากสะเมาตะเส็จ

วิธีใช้ ต้มรากสมุนไพรที่กล่าวมารวมกัน ต้มจะแก้ปวดเมื่อย แก้กษัย แก้อาการผิดปกติ
ลำแดงได้

4.28 แก้กษัย คลายเส้น พืชสมุนไพรที่ใช้ สะเมตตะเสร็จ ตะลึงกะฮอม เตะเวียยก
ระเทียม พริกไทย

วิธีใช้ นำรากสะเมตตะเสร็จ ต้นตะลึงกะฮอม ต้นตะเวียยก ต้มกับกระเทียม พริกไทย
ดื่มคลายเส้น แก้กษัย แก้ปวดเมื่อยร่างกาย

การใช้พืชสมุนไพรของประชาชน

การรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างคือ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 200 ราย พบว่า ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างเป็น ดังตาราง 4.5

ตารางที่ 4.5 การใช้ประโยชน์สมุนไพรบริเวณป่า อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ประเด็นการศึกษา	จำนวนผู้ให้ข้อมูล	ร้อยละ
1. เพศ	200	100
1.1 เพศชาย	62	31
1.2 เพศหญิง	138	69
2. อายุ	200	100
2.1 กว่า 20 ปี	20	10
2.2 20 – 35 ปี	50	25
2.3 36 – 50 ปี	110	55
2.4 มากกว่า 50 ปี ขึ้นไป	20	10
3. ระดับการศึกษา	200	100
3.1 ประถมศึกษา	12	6
3.2 มัธยมศึกษาตอนต้น	136	68
3.3 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช.	26	13
3.4 อนุปริญญาตรี/ปวส.	12	6
3.5 ปริญญาตรี	2	1
3.6 สูงกว่าปริญญาตรี	12	6
4. อาชีพ	200	100
4.1 ทำนา	21	10.5
4.2 รับจ้างทั่วไป	43	21.5
4.3 รับราชการ	32	16
4.4 ค้าขาย	90	45
4.5 อื่นๆ	14	7

ตารางที่ 4.2 การใช้ประโยชน์สมุนไพรบริเวณป่า อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ประเด็นการศึกษา	จำนวนผู้ให้ข้อมูล	ร้อยละ
5. การเก็บของป่า	200	100
5.1 เคย	62	31
5.2 ไม่เคยเก็บ	138	69
6. การเก็บสมุนไพร	200	100
6.1 เคย	136	68
6.2 ไม่เคย	64	32
7. ความถี่ในการเข้าป่า	200	100
7.1 1 ครั้งต่อสัปดาห์	116	58
7.2 1 ครั้งต่อเดือน	68	34
7.3 1 ครั้งต่อ 3 เดือน	12	6
7.4 1 ครั้งต่อ 6 เดือน	4	2
8. ความเชื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและพืชสมุนไพร	200	100
8.1 เชื่อน้อย	32	16
8.2 เชื่อปานกลาง	86	43
8.3 เชื่อมาก	82	41
9. การเลือกใช้พืชสมุนไพร	200	100
9.1 ไม่ใช้	54	27
9.2 ใช้เมื่อเจ็บป่วยเล็กน้อย	104	52
9.3 ใช้เมื่อเจ็บป่วยหนัก	2	1
9.4 ใช้ทุกครั้งที่เจ็บป่วย	10	5
9.5 อื่นๆ	30	15
10. แหล่งที่มาของสมุนไพร	200	100
10.1 ป่า	142	71
10.2 ปลูกเองบริเวณบ้าน	18	9
10.3 หาซื้อจากตลาด	24	12
10.4 หมอยาท้องถิ่น	16	8

ตารางที่ 4.2 การใช้ประโยชน์สมุนไพรบริเวณป่า อำเภอบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ประเด็นการศึกษา	จำนวนผู้ให้ข้อมูล	ร้อยละ
11. ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้	200	100
11.1 ราก	74	37
11.2 ลำต้น	55	27.5
11.3 เปลือก	29	14.5
11.4 แก่น	16	8
11.5 ใบ	12	6
11.6 ดอก	5	2.5
11.7 ผล	6	3
11.8 กิ่ง	3	1.5
12. การใช้พืชสมุนไพร	200	100
12.1 ใช้น้อย	28	14
12.2 ใช้อย่างปานกลาง	126	63
12.3 ใช้มาก	46	23

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 138 ราย คิดเป็นร้อยละ 69 รองลงมาเป็นเพศชายจำนวน 62 ราย คิดเป็นร้อยละ 31 มีอายุในช่วงต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ช่วงอายุ 20–35 ปี จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 25 ช่วงอายุ 36 – 50 ปี จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 55 มากกว่า 50 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 10 วุฒิการศึกษาส่วนใหญ่ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 136 ราย คิดเป็นร้อยละ 68 รองลงมา คือ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 13 ประถมศึกษาและอนุปริญญาตรีหรือปวส. จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 6 ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1 ตัวอย่างประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ค้าขาย จำนวน 90 ราย คิดเป็นร้อยละ 45 รองลงมา ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 43 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.5 รับราชการ จำนวน 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 16 ทำนา จำนวน 21 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.5 และอาชีพอื่น ๆ ได้แก่ ขับรถรับจ้าง ลูกจ้างของรัฐ ซ่อมจักรยาน ครูสอนพิเศษ และนักเรียน จำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ

การใช้ประโยชน์จากป่า

จากการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าไปเก็บหาของป่า จำนวน 138 ราย คิดเป็นร้อยละ 69 และเคยเข้าไปเก็บหาของป่า จำนวน 62 ราย คิดเป็นร้อยละ 31 ในการเข้าไปเก็บหาของป่านั้นได้เก็บพืชสมุนไพรมาใช้ จำนวน 136 ราย คิดเป็นร้อยละ 68 ไม่ได้เก็บพืชสมุนไพร 64 ราย คิดเป็นร้อยละ 32 พืชสมุนไพรที่กลุ่มตัวอย่างเก็บมาใช้บ่อยคือ กระเบา กระพุ่มบก ลำตวน เป็นต้น ความถี่ในการเข้าป่า ส่วนใหญ่เข้า 1 ครั้งต่อสัปดาห์ จำนวน 116 ราย คิดเป็นร้อยละ 58 รองลงมาเข้า 1 ครั้งต่อเดือน จำนวน 68 ราย คิดเป็นร้อยละ 34 เข้าป่า 1 ครั้งต่อ 3 เดือน จำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 6 เข้าป่า 1 ครั้งต่อ 6 เดือน จำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 1

ความเชื่อในท้องถิ่นเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและพืชสมุนไพร

แบ่งระดับความเชื่อในท้องถิ่นเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและพืชสมุนไพร เป็น 3 ระดับ คือ ระดับน้อย (0-3 คะแนน) ระดับปานกลาง (4-6 คะแนน) และระดับมาก (7-9 คะแนน) ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความเชื่อระดับปานกลาง จำนวน 86 ราย คิดเป็นร้อยละ 43 รองลงมาเชื่อระดับมาก จำนวน 82 ราย คิดเป็นร้อยละ 41 และเชื่อระดับน้อย จำนวน 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 16

การเลือกใช้พืชสมุนไพร

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เลือกใช้พืชสมุนไพรเมื่อเจ็บป่วยเล็กน้อย จำนวน 104 ราย คิดเป็น 52 รองลงมาไม่ใช้พืชสมุนไพร จำนวน 54 ราย คิดเป็นร้อยละ 27 ใช้เมื่อเหตุการณ์อื่น ๆ ได้แก่ อยู่ไฟ และบำรุงร่างกาย จำนวน 30 ราย คิดเป็นร้อยละ 15 ใช้พืชสมุนไพรทุกครั้งที่เจ็บป่วย จำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 5 ใช้พืชสมุนไพรเมื่อป่วยหนักรักษาที่โรงพยาบาลไม่หาย จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 1 แหล่งที่มาของพืชสมุนไพร พบว่า ส่วนใหญ่ กลุ่มตัวอย่างได้จากหมอยาท้องถิ่น จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 8 จากป่า จำนวน 142 ราย คิดเป็นร้อยละ 71 จากที่ปลูกบริเวณบ้านจำนวน 18 ราย คิดเป็นร้อยละ 9 จากตลาด 24 ราย คิดเป็นร้อยละ 12 จากที่อื่น ได้แก่ ป่าแห่งอื่น มีคนต่างถิ่นนำมาขาย ตำแหน่งของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ใช้สวนรก จำนวน 74 ราย คิดเป็นร้อยละ 37 รองลงมาใช้สวนลำต้น จำนวน 55 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.5 ใช้เปลือก จำนวน 29 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.5 ใช้แก่น จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 8 ใช้ใบ จำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 6 ใช้กิ่ง จำนวน 3

ราย คิดเป็นร้อยละ 1.5 ใช้ดอก จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.5 ใช้ผล จำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 6

ระดับการใช้พืชสมุนไพร

แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับน้อย (0-5 คะแนน) ระดับปานกลาง (6-10 คะแนน) และระดับมาก (11-15 คะแนน) ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้พืชสมุนไพรในระดับปานกลาง จำนวน 126 ราย คิดเป็นร้อยละ 63 รองลงมาใช้พืชสมุนไพรในระดับมาก จำนวน 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 23 และใช้พืชสมุนไพรในระดับน้อย จำนวน 28 ราย คิดเป็นร้อยละ 17

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พืชสมุนไพรป่าให้ช่วยกันรักษาป่าไว้ ไม่ตัดต้นไม้ ไม่ขุดรากต้นพืชสมุนไพรมากเกินไป ปลุกต้นพืชสมุนไพรเพิ่มขึ้น ให้ผู้มีความรู้ด้านการปลูกพืชแนะนำวิธีการปลูกพืชสมุนไพร เพราะชาวบ้านบางคนอยากปลูก แต่ไม่ทราบวิธีการปลูกแนะนำให้ปลูกพืชสมุนไพรไว้ในครัวเรือนเพื่อใช้ยามจำเป็น ทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้ช่วยกันรักษาป่า
2. ข้อเสนอแนะในการทำให้ประชาชนหันมานิยมใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่น จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพรท้องถิ่นแก่ชาวบ้าน มีการประชาสัมพันธ์จูงใจให้ชาวบ้านใช้พืชสมุนไพรท้องถิ่น ประโยชน์ให้มารับประทาน ส่งเสริมให้คนในชุมชนใช้ยาสมุนไพร เมื่อใช้ได้ผลแล้วคนจะมีความนิยมมากขึ้น ให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชน ส่วนผู้ใหญ่ทำใบปลิวสรรพคุณของพืชสมุนไพรแจก

แนวทางการจัดการเพื่ออนุรักษ์พันธุกรรมพืชสมุนไพร

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าป่าเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของ ชุมชนโดยเฉพาะเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพร สูตรยาที่รวบรวมมาได้ถึง 30 สูตรบ่งบอกถึงความมีภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพร ล้วนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดกันมายาวนาน แต่สูตรยาเหล่านี้จะสูญหายไปเลยหากหาวัตถุดิบคือพืชสมุนไพรมาใช้ไม่ได้ แนวทางการจัดการเพื่ออนุรักษ์พันธุกรรมพืชสมุนไพร มีดังนี้

1. การรักษาพื้นที่ป่าไม้ เนื่องจากป่าบริเวณอำเภอเดิมบางนางบวชเป็นแหล่งรวมพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตมากมายที่สำคัญของชุมชน การรักษาพื้นที่ป่าไว้ได้จะเป็นการเพิ่มต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน เป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าให้กับประเทศ ซึ่งปัจจุบัน

พื้นที่ป่าไม้มีอยู่ 33% ของพื้นที่ประเทศ ทั้งที่ระดับสมดุลง่ายที่ 40% ของพื้นที่ประเทศ สามารถใช้หลักการอนุรักษ์วิทยา 3 หลักการ (เกษม จันทร์แก้ว, 2536) คือ 1) การใช้ต้องสมเหตุสมผล (Rational Use) หรือใช้อย่างฉลาด (Wise Use) ต้องมีศิลปะในการเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) คือ มีประสิทธิภาพสูงเหมาะสมต่อทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ 2) สงวนของที่ยาก 3) การทำและฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรมการที่ให้ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรักษาป่า ช่วยกันเป็นหูเป็นตา สอดส่อง ไม่ให้ใครมาลักลอบตัดไม้ทำลายป่าได้ ป่าจะใช้เวลาฟื้นฟูตัวเองเป็นป่าที่สมบูรณ์ในที่สุด

2. การวิจัย และพัฒนา (research and development) การที่จะอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชสมุนไพรให้ยั่งยืนนั้น ต้องส่งเสริมการวิจัย และพัฒนา เพราะการอนุรักษ์หมายถึงการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด หรือใช้อย่างสมเหตุสมผล พืชสมุนไพรจัดเป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่หมดไป (non-exhausting natural resource) สามารถใช้ให้ยั่งยืนได้ มีปัญหามากมายที่ยังไม่ได้รับการศึกษาวิธีแก้ไข เช่น ทำอย่างไรให้สามารถนำพืชสมุนไพรที่อยู่ในป่า สามารถเจริญเติบโตนอกพื้นที่ป่าได้ ยาสมุนไพรพื้นบ้านประกอบด้วยสารเคมีอะไรบ้างจึงสามารถรักษาโรคได้ หากจะแปรรูปหรือสกัดยาจากพืชสมุนไพรต้องทำอย่างไร เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาทำให้ได้รับคำตอบ คำตอบนำไปสู่การพัฒนาต่อไป

3. องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้พืชสมุนไพร ภูมิปัญญาท้องถิ่นเปรียบเสมือนคลังปัญญาที่อยู่ในตัวบุคคลที่เป็นหมอยาท้องถิ่น ควรมีการนำความรู้ที่มีอยู่ในตัวหมอยาท้องถิ่นมาเขียนบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ความรู้จึงจะไม่สูญหายไป และติดต่อประสานงานกับสถานอนามัยหรือโรงพยาบาล เพื่อปรับปรุงนำไปใช้จริง เป็นทางเลือกหนึ่งให้คนได้เลือกรักษา องค์

ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้พืชสมุนไพรก็จะไม่สูญหายไป

4. การส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้พืชสมุนไพร ภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพรของชุมชนได้รับการถ่ายทอดมาเป็นเวลาช้านาน นับเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า ควรได้รับการสืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง โดยการให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ถึงชนิดของพืชสมุนไพรในท้องถิ่น การใช้พืชสมุนไพร นอกจากนี้การจัดอบรม ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านหันมาใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่น ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย เป็นการใช้ชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอนาคตหากมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ป่า อาจจัดสาธิตการรักษาโรคโดยวิธีพื้นบ้านให้นักท่องเที่ยวได้ชม เช่น การเป่า การดื่มยาต้ม ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับคนต่างถิ่นส่งผลให้ความนิยมใช้พืชสมุนไพรมีมากขึ้น